

ВИСЛОВЛЮВАННЯ ОБРАЗИ: КРИТЕРІЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

На сучасному етапі розвитку реформування політичної, наукової, економічної, соціальної, сфер діяльності в нашій державі впливає на розвиток лінгвістичних експертних досліджень та їхнього поглибленого вивчення. В системі судової влади лінгвістична експертиза виникла та застосовується з початку ХХІ ст. (А. М. Агушевич, Л. Ю. Ароцкер, Є. Ф. Буринський, А. І. Вінберг, С. М. Вул, Г. Л. Грановський, А. К. Дамбраускайте, Б. М. Комаринець, Г. Д. Маркова, С. М. Потапов, М. Я. Сегай, С. І. Тихенко та ін.). Завдяки експертизі вдалося провести дослідження з метою ідентифікації того або іншого автора тексту документа, встановити його авторство [5; 6].

Проте оскільки методи лінгвістичних досліджень використовуються як з метою ідентифікації автора, так і з метою неідентифікаційних досліджень, запропоновано об'єднати зазначені підвиди в один вид під назвою лінгвістична

експертиза. Сьогодні в межах лінгвістичної експертизи проводяться авторознавча та семантико-текстуальна експертизи, які вирішують різні види завдань.

В працях Л. Ю. Ароцкера, Е. У. Бабаєвої, С. М. Вула, А. К. Дамбраускайте визначено предмет, мету, завдання лінгвістичної (авторознавчої) експертизи. Публікація харківських учених Л. Ю. Ароцкера і В.К. Войнова у 1966 р. стала поштовхом для розробки наукових засад лінгвістичної (авторознавчої) експертизи. В 1970 році Е. У. Бабаєвою було обґрунтовано принципову можливість ідентифікації автора анонімного документа за ознаками писемного мовлення, однак методичні засади лінгвістичного (авторознавчого) дослідження в її роботі не розглядалися [2]. Для вирішення експертних завдань з метою встановлення автора тексту документа, що ймовірно образив свого опонента, можуть бути поставлені питання щодо його ідентифікації, факту складання тексту під впливом будь-яких збивальних факторів, декількох текстів однією особою, виконання тексту документа під диктування або шляхом переписування, встановлення соціально-біографічних характеристик автора документа (місце формування його мовленнєвих навичок, рідна мова, стать, вік, освітній рівень тощо). Виникнення саме таких семантико-текстуальних досліджень зумовлене потребою вирішення судових спорів у справах.

При проведенні лінгвістичної експертизи необхідною є чітка регламентація та єдиний методичний підхід, оскільки на практиці часто виникають проблеми, які за відсутності на сьогодні методик дослідження текстів інтернет-переписування, електронних повідомлень, офіційно ділового стилю мовлення тощо викликають непорозуміння не лише серед експертів, яким замовили проведення експертного дослідження (експертизу), але й у науковців, що на теоретичному рівні розглядають проблеми лінгвістичного дослідження текстів.

Звернемо увагу на те, що застосування методів лінгвістичного експертного дослідження пов'язані зі справами про захист честі, гідності, ділової репутації у зв'язку з наклепами й образами. Тому лінгвістична експертиза спирається на тлумачення текстів, їх фрагментів, окремих слів або словосполучень.

Як свідчить аналіз судової та експертної практики, при застосуванні методів лінгвістичного дослідження досить часто трапляються експертні помилки, які стосуються, здебільшого, підміни смислу тексту як об'єкту дослідження шляхом синонімічної заміни, реферування, інтерпретації у штучно створений контекст тощо [2]. Позначене вище є причиною критики експертів-лінгвістів, яких у засобах масової інформації звинувачують у «замовних» висновках, а також у непрофесійності.

Крім того, досить часто виникають питання щодо чіткого розмежування повноважень експертів-лінгвістів з повноваженнями фахівців інших галузей. Так, інколи експерти-лінгвісти намагаються в процесі дослідження вирішувати

юридичні питання (наприклад, питання кваліфікації дій, тощо).

Отже, нагальною і своєчасною є потреба у створенні окремих експертних методик лінгвістичних досліджень, лінгвістичної експертизи, що спирається на тлумачення текстів, їх фрагментів, окремих слів або словосполучень, з метою об'єктивного вирішення судових спорів у справах.

Література

1. Ароцкер, Л. Е., & Войнов В. К. (1966). Об использовании лингвистической статистики для установления автора анонимного текста. *Криминалистика и судебная экспертиза*, 3, с. 141-151.

2. Бабаева, Э. У. (1970). *Криминалистическое исследование анонимных документов с целью идентификации личности по признакам письменной речи* [Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.717 «Криминалистика», тип. им. Урицкого].

3. Белкин, Р. С. (1999). *История отечественной криминалистики*. Норма.

4. Бринев, К. И. (2009). *Теоретическая лингвистика и судебная лингвистическая экспертиза: монография* (под ред. Н. Д. Голева). Барнаул.

5. Подкатилина, М. Л. (2011). Формулирование вопросов судебной лингвистической экспертизы экстремистских материалов. *Современные тенденции развития криминалистики и судебной экспертизы в России и Украине*, 2. с. 104–108.

6. Будко Т. В. (2013). Теоретичні аспекти експертної методики кримінально-правової оцінки інформації, яка міститься в текстах мовних повідомлень. *Криминалистика и судебная экспертиза*, вып. 58, ч. 2. с. 212–224.

7. Кукушкина О. В., Сафонова Ю. А., & Секераж Т. Н. (2011). *Теоретические и методические основы судебной психолого-лингвистической экспертизы текстов по делам, связанным с противодействием экстремизму*. ЭКОМ Паблишерз.

8. Вул С. М. (1984). *Вопросы судебно-автороведческой диагностической экспертизы* (под ред. С. М. Вула, с. 122-127). РИО МВД СССР.

9. Свиридова Л. В. (2012). Українське писемне мовлення як об'єкт судово-авторознавчого дослідження. *Сучасні тенденції розвитку судової експертизи: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю Кримського науково-дослідного інституту судових експертиз* (АР Крим, 20–21 вересн., с. 96-99).